

Müslüman Kardeşler, Seyyid Kutub ve Gelecek
(Münir M. Gadban, Der. Asım Öz, Pınar Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, 2017, ss. 208)

Tamer YILDIRIM

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Felsefe Tarihi
Assoc. Dr., Sakarya University, Faculty of Theology, Philosophy and Religious Sciences, Philosophy
tyildirimakademi@hotmail.com

orcid.org/ 0000-0003-0033-0539

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Kitap Tanıtımı | Book Review

Geliş Tarihi | Received: 21 Ocak /January 2022

Kabul Tarihi | Accepted: 24 Mart /March 2022

Yayın Tarihi | Published: 30 Haziran /June 2022

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate aracılığıyla taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
This article, has been scanned by iThenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright ©

Published by Siirt University Faculty of Divinity. Siirt/Turkey.

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/marifetname>

mail: sifdergisi@gmail.com

Müslüman Kardeşler, Seyyid Kutub ve Gelecek
(Münir Muhammed Gadban, Der. Asım Öz, Pınar Yayınları,
İstanbul, 2. Baskı, 2017, ss. 208)

Münir Muhammed Gadban (1942-2014) Suriye'deki Müslüman Kardeşler'in önde gelen isimlerinden biri idi. Türkiye'de *Resulullah'ın Hareket Metodu/Nebevi Hareket Metodu* ve *Fıkhu's-Sire* adlı eserleriyle tanınmıştır. Özellikle *Resulullah'ın Hareket Metodu* veya ilk çevrildiği dönemdeki adı ile *Nebevi Hareket Metodu* radikal grupların önem verdiği bir eser haline gelmiştir. Elimizdeki eser Gadban'a ait üç farklı yazıdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan "Müslüman Kardeşler'in Yerel Sistemlere Karşı Siyasal Mücadelesi" (s. 21-53) adlı yazısı 2012'de Ankara'da düzenlenen "Hasan el-Benna ve Müslüman Kardeşler" adlı sempozyumda sunulan bildirinin çevirisidir. Bu yazının önemi hareketin içerisinde bulunan ve önde gelen birisi tarafından hareketin ve kurucu liderin değerlendirmesini içermesidir. Bildiride Hasan el-Benna'nın istibdat ve otoriter devlet konusundaki düşüncelerine değinilmiş ve bu ekseninde Seyyid Kutub'un (1906-1966) düşünceleri incelenmeye çalışılmıştır. Buna göre Kutub'un yaşadığı dönemde kendisinin ve Müslümanların tek adam (Cemal Abdunnasır) tarafından hapse atılması, idam edilmesi *Yoldaki İşaretler* adlı eserinde bir öfke olarak yansımış ve Kutub'un düşüncesi ilkin Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyen tağut yöneticilerin devrilmesi devamında toplumun değişmesinin terbiye yoluyla gerçekleştirilmesini içermektedir. Gadban'a göre Kutub'un öldürülmesini enternasyonal Komünizm istemiş ve Abdunnasır, Müslüman Kardeşler'e saldırıyı Moskova'dan ilan etmiştir (s. 24). Bu bölümde ayrıca Müslüman Kardeşler'in çeşitli Arap ülkelerindeki ilk kuruluş dönemine, kurucu isimlerine ve Hama olaylarına değinilmiştir. Sonuç olarak Gadban, İslami hareketlerin sözde demokratik olan sistemlerin koşullarına göre farklı ülkelerde diyalog kurma metoduyla hareket ettiğini belirtmiştir (s. 51). Bu bölümde dipnotta eserlerin künyelerinin gösterilmesinde sorunlar bulunmaktadır.

İkinci bölüm Abdi Keskinsoy tarafından tercüme edilen "Seyyid Kutub Şiddete Karşı" (s. 55-192) adlı bölüm aslında yazar tarafından Kutub'un düşüncesinin bir kritiğini yapmak için yazılmıştır. Buna göre *Yoldaki İşaretler* yazıldığı dönemden itibaren İslam'ın stratejik hareketini

oluşturanların önemli bir başvuru eseri olmuştur. Gadban özellikle tebliğin aşamalı olarak gerçekleşmesi ve bu aşamaların belirlenmesi konusundaki fikirlerini Kutub'tan almasına rağmen ondan farklı düşündüğü noktalarda vardır. Burada en sorunlu olan husus Kutub'a ait olduğu iddia edilmesine rağmen içerik ve üslup açısından ona ait olmayan ve idamından sonra basılan *Niçin Beni İdam Ettiler?* adlı eserden hareketle Gadban'ın konuyu ele alması gibi bir problemi kendinde bulundurmasıdır. Gadban'a göre Kutub, Allah'ın hükümleriyle hükmetmeyenleri tağut olarak nitelendirmiş fakat yönetimlerin değiştirilmesi noktasında gücü önermemiş toplumun vahye uygun bir davetle dönüştürülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu, kabul edilen ve yaygın olan Kutup değerlendirmelerinden farklı bir yerde bulunmaktadır. Bir anlamda Gadban, Kutub'a aidiyeti sorunlu olan *Niçin Beni İdam Ettiler?* adlı eserden hareketle *Yoldaki İşaretler* ve *Fi Zılalil-Kuran*'ın yeniden ele alıp değerlendirmeye çalışmaktadır. Yazar, *Fi Zılal*'in kişiliğinin gelişiminde oldukça etkili olduğunu, kendisini Kutub'un öğrencisi olarak gördüğünü fakat onun düşüncelerinin tamamını kabul etmediğini belirterek asıl başvurulması gereken kaynakların Allah'ın kitabı ve Peygamberin sünneti olduğunu belirtmiştir (s. 58).

Kutub'un farklı aşamalardan geçen hayatında en fazla eleştirilen eylemlerinden biri devrim komutasıyla olan ilişkisidir. 1975 yılında Muhammed Kutub'a abisi Seyyid Kutub'un devrimin komuta kademesiyle olan ilişkisi sorulmuş ve şöyle cevap vermiştir: "İlk andan itibaren onların Müslüman Kardeşler'e düşman olduklarını anlayınca iki tarafı uzlaştırma çabası içine girdi. Çok geçmeden böyle bir uzlaşmanın mümkün olmayacağını anlar anlamaz onlarla olan ilişkisini kesti" (s. 76). Hatta kendisi Milli Eğitim Bakanlığı için aday gösterilmiş fakat kendisi radyo müdürlüğü ardından tahrir heyeti sekreterliğinden ayrılmış ve Müslüman Kardeşler teşkilatına katılmıştır. Çünkü Kutub için devrimin amacı ülkenin yeniden İslam'a döndürülmesiydi. 1952'de Abdunnasır, Kutub'a saygı töreninde kendisine dokunulmayacağı konusunda söz vermiş fakat 1954 yılında tutuklatmıştı. Gadban'a göre bunun nedeni Abdunnasır'ın teşvikleriyle İhvan yöneticileri İhvanın lideri Hasan el-Hudaybi'nin yanından uzaklaşırken Kutub'un genel başkanla birlikte kalmasıdır. Gadban devrim ile ihvan arasında gerilimin oluşmasında Amerika'nın parmağı olduğunu belirtmiştir (s. 87). Fakat

keşke Gadban, Kutub idam edilirken Hudaybi'nin serbest bırakılmasının gerçek sebebini ve *Yoldaki İşaretler*'deki radikal anlayışa karşı *Kadı Değil Davetçiyiz* adlı eseri yazdığına da açıklasaydı.

Gadban'ın değindiği önemli bir konuda Abdunnasır'a karşı yapılacak bir saldırı girişiminin halkın dikkatini onun cesareti, sarsılmazlığı, korkusuzluğu ve sebatını görmesini sağlayacağı için bizzat kendisi tarafından düzenlenmiş olduğu düşüncesidir. Gadban'a göre Kutub şiddete karşıydı ve Kutub'un inancına göre mesaj söz ve kitaptı, değişim eğitimle mümkündü, mevcut rejimlere başkaldırma İslami hareketi yıkıma vardırırdı ve bu İslam düşmanlarının bir planı olduğu için böyle bir plana göre hareket edilmemelidir. Zaten Kutub'un İslami hareket içinde görevi sadece davetle sınırlıydı hatta Müslüman Kardeşler'in gazetesinin başyazarlığını yapıyordu ve hükümet ifade hürriyetini engellediği için Kutub, gazetenin yayın hayatına son vermiş ve hürriyet talebinin bedelini önce hapis sonra idamla ödemiştir. Gadban, Abdunnasır'a suikast girişimiyle ilişkilerinin olmadığını bunun Amerika eliyle yapıldığını belirterek bütün bunları Kutub'un şiddeti reddeden Müslüman Kardeşler programına inandığının ifadesi olarak değerlendirmiştir (s.97-99). Kutub da Müslüman Kardeşler'le rejim arasındaki çatışmanın yabancılar tarafından hazırlanmış bir plan olduğu görüşündeydi. Bu noktada Batıla karşı haktan yana olmaya karar veren ve bu kararı verirken bu taraftarlığın bedelinin ne denli ağır olduğunu bilen Kutub'un hareket fikrini oluşturan üç unsur bulunmaktaydı: ilkin bugünkü harekete karşı toplumun tutumu Mekke dönemindeki duruma benzemektedir, ikinci olarak İslam'dan uzaklık İslam akidesinin hakikatine yönelik bilgisizlikten kaynaklanan bir benzerliktir ve son olarak İslam'a karşı günümüzde bazı kamplar var ki Mekke dönemindeki durumda böyledir (s.112, 120).

Niçin Beni İdam Ettiler? adlı eserinde Kutub, işe İslami akidenin işaret ettiği anlamı akıllarda ve kalplerde ihya etmek gerektiğini politik olaylarla zaman yitirmemek gerektiğini, toplumun temel kuralı özümsemesi gerektiğini ifade etmiş Gadban da buna dayanarak şunları belirtmiştir; "Kutub adına konuşanları, kendini Kutub cemaati olarak görenler onun adına güç kullanarak cahiliye sistemlerini değiştirmek için mücadele veren aşırılık yanlısı davetçileri ve diğer şiddet yanlılarını Kutub'un bu sözlerini

dinlemeye davet ediyorum” (s. 124). Çünkü Gadban’a göre Kutub’un yeni düşüncesi şiddetten uzaktır. Yeni düşüncesinde davetçilerden Müslüman topluluklar İslam akidesini kavramaktan, koruma gayretinden, İslam ahlakından uzak iken mevcut hükümetlerden İslam nizamını ve hükümlerini uygulamalarını isteme çabası içine girmelerini tavsiye etmektedir. Kutub şiddetten uzak bir metot olan eğitim öğretim metodunu teklif ederek toplulukları İslam üzere eğitmeyi tercih etmektedir. Güç kullanarak devrimle değişimi gerçekleştirme yolu Kutub tarafından reddedilmiştir. Çağdaş İslami hareketler de güç yoluyla değişimi gerçekleştirme nazariyesini reddetmektedirler. Bu demokratik düzen bağlamında İslam’ın uygulanmasını talep etmeye mani değildir. Sorun akideden değil İslam hakkındaki yanlış anlayışlardan kaynaklanmaktadır (s. 125, 126).

Gadban, Kutub’un *Fi Zılal* adlı eseri hakkında değerlendirme yazan Dr. Salah el-Halidi’den hareketle şunları belirtmektedir: *Fi Zılal*’in ilk baskısı Kutub’un ayetlerle ilgili hatırında kalan bilgilerin kaydedilmesinden, ayetlerdeki sanat ve estetik unsurların açıklanmasından, içerdiği ilke ve metotların sunumundan ibaretti. Fakat hapisneden etkilenen Kutub daha sonrasında *Fi Zılal* adlı tefsirinde ilk 13 cüzü yeniden ele almış ve yeni düşünceleri bu ilk on üç cüzde bulunmaktadır. Tefsirinin tamamını yeniden ele alamadan şehadeti gerçekleşmiştir. Gadban, Kutub’un *Yoldaki İşaretler* ve *Fi Zılal*’de yer alan şiddet içerikli söyleminin ve düşüncelerinin *Niçin Beni İdam Ettiler?* ve *Fi Zılal*’in yeni baskısıyla bizzat Kutub tarafından ötelendiğini, onun metodunun toplumun mümin haline gelinceye kadar eğitilmesi iken İslamcılar bu metodu uygulamaya sabredemeyerek onun teklif ettiği doğrultuda kendisiyle ilişki kuramadıklarını belirtmiştir. Çünkü onlar demokratik veya diktatörlük yolunun daha kısa olduğunu düşünmüşlerdir. Kutub’un terörle ve şiddetle alakası olmaması, bu kavramları ona yakıştıranlar düşünce kavramıyla üslup ve metot kavramını birbirine karıştırmaktadırlar. Devlet ve davet kavramları bağlamında ortaya koyduğu görüşlerin tamamına egemen olan tedricilik anlayışını kavrayamamaktadırlar. Gadban cahiliyeyi bütün dünyaya, özellikle İslam dünyasının tamamına teşmil etme konusunda Kutub’a katılmamaktadır. Temel sorumuz şu; güç kullanma yöntemiyle değişim gerçekleştirilebilir

mi? Gadban'a göre bu konuda yol diyalog ve eğitimden geçer, yol çetindir ancak bunun dışında başka yol yoktur (131-2, 171, 174, 176).

Eserin son metni “Demokrasi Konusunda Bir Açıklama Yapmak Zorundayız”(s.193-203) adlı Gadban'la yapılan bir söyleşiden oluşmaktadır. Arap Baharının hareketli olduğu dönemde yapılan söyleşi farklı konular içerisinde özellikle demokrasi konusunda değerlendirmeleriyle öne çıkmaktadır. Gadban *Resulullah'ın Hareket Metodu ve Fıkhu's-Sire* adlı eserinin peygamber hayatında siyasi yöntemlerle ilgili konuları içerdiğini belirtmiştir. Bu esere baktığımızda yazarın İslami hareket için bir yöneme sahip olduğu ve Kutub'un görüşlerini hafifletirerek kendi metoduna çekmeye çalıştığı gözükmemektedir. Kutup tefsir ekseninde kendi görüşlerini temellendirirken Gadban siyer temelinde bunu gerçekleştirmeye çalışmaktadır (konuyla ilgili olarak bkz. Mehmet Ali Büyükkara, *İslami Davanın Güzergâhı: Metodik İslamcı İktidar Teorileri*, (İstanbul: Klasik Yayınları,2021), 49-85). Yapılan söyleşide İran'ın dini lideri Ali Hamaney'in Mısır, Libya ve Tunus'ta tüm Arap ülkelerindeki direnişleri desteklediği fakat Suriye'deki olayları desteklemediği ile ilgili soru sorulmuş (s. 198) burada mezhebi bir durumun olduğu belirtilmek istenmiştir. Fakat bunun gibi Bahreyn'de yaşanan olayların da sorulması gerekirdi. Bu konuda Yusuf el-Kardavi'nin Bahreyn'deki Şii kitlenin ayaklanmasına karşı olması Hamaney üzerinden yapıldığı gibi mezhebi bir taassuba dayanıp dayanmadığının da irdelenmesi gerekirdi.

Derleyenin de belirttiği gibi Gadban daha ziyade başkaları üzerinden konuyu ele almayı ve yazmayı benimsemiş olan birisidir (s. 7). Bu eserde de yapılan daha ziyade Kutub üzerinden konuların ele alınması olmuştur. Fakat bu değerlendirme büyük ölçüde Kutub'a ait olmayan *Niçin Beni İdam Ettiler?* adlı eserden hareketle Kutub'un düşüncelerini hafifletirerek daha farklı olarak ele alarak gerçekleşmiştir. Yazar, Kutub'un mahkeme sırasında idamından önceki sözlerini içeren en son yazdığı küçük bir kitapçık (s. 25) olarak değerlendirse de başta da belirttiğimiz gibi içerik ve üslup açısından bunu kabul etmek mümkün değildir. Dolayısıyla eserde çizilen Kutub profili gerçeklerle çok da uyuşmamaktadır. Bundan dolayı Kutup ile ilgili verilen bilgileri ihtiyatla karşılamak gerekir kanaatindeyiz.